
INSTITUIREA ADMINISTRAȚIEI SPECIALE A ORAȘULUI ISMAIL ȘI ROLUL EI ÎN EVOLUȚIA BURGHEZIEI COMERCIALE (1830-1853)

Valentin Tomuleț

Chiar de la început, urmează să constatăm că în calitate de Administrații Speciale, ca unități administrativ-teritoriale, se evidențiază, în fond, orașele-porturi, care aveau o importanță deosebită strategică și comercială pentru Imperiul Rus. Pe litoralul sud-vestic al Mării Negre, pe parcursul sec. al XIX-lea, au fost instituite mai multe unități administrativ-teritoriale cu statut de Administrații Speciale.

Întrebarea cu referință la instituirea Administrațiilor Speciale și rolul lor în viața economică, socială, politică și culturală a regiunii este nu numai una actuală și necesară ca problemă de cercetare, dar și una importantă pentru înțelegerea multiplelor probleme legate de politica promovată de administrația imperială rusă în teritoriile noi anexate. Interesul față de această temă este dictat și de faptul că până în prezent această temă nu a nimerit în vizorul cercetătorilor din Republica Moldova. Puținele lucrări, mai vechi (Скальковский 1838), puțin mai noi (Барсамов 1957; Гусаров, Чуйстова 1965), sau de ultimă oră (Керчь 1993), în care întâlnim anumite informații la tema Administrațiilor Speciale se referă nu atât la tema propriu-zisă, dar mai mult la cea legată de istoria diferitor orașe, în special a orașelor-porturi. Prima lucrare de sinteză dedicată temei de cercetare este teza de doctor în istorie susținută în 2003 de V.V. Dmitriev cu subiectul „Administrațiile Speciale din sudul Ucrainei în sec. al XIX-lea - începutul sec. al XX-lea”, dar dedicată unui aspect îngust, cel al analizei rolului Administrațiilor Speciale în amenajarea orașelor din sudul Ucrainei (Дмитриев 2003).

Interesul nostru, urmărit în cadrul acestui articol, este de fapt mai mult unul provocator, și are drept scop de a pune în discuție și a întriga cercetătorul la unele probleme legate de Administrația Specială a orașului Ismail, care până în prezent nu au atras atenția istoricilor, cum ar fi:

1. A stabili interesul și rolul instituțiilor de stat imperiale în instituirea, funcționarea și evoluția ulterioară a Administrației Speciale a orașului Ismail;

2. A determina direcțiile prioritare în activitatea Administrației Speciale a orașului Ismail, în perioada de timp existentă;
3. A analiza aportul organelor de administrație și de autodeterminare a Administrației Speciale a orașului Ismail în soluționarea diverselor probleme de ordin economic, social, administrativ și cultural din cadrul teritoriului Administrației;
4. A caracteriza rolul și influența pe care a exercitat-o șeful Administrației Speciale a orașului Ismail în dezvoltarea teritoriului care îi era subordonat;
5. A compara activitatea Administrației Speciale a orașului Ismail cu alte Administrații Speciale de pe litoralul Mării Negre și a stabili în ce măsură interesele administrației imperiale s-au îndreptățit în perioada de activitate a Administrației Speciale a orașului Ismail.

Articolul de față urmărește un scop modest de a scoate în evidență instituirea și rolul Administrației Speciale a orașului Ismail în evoluția burgheziei comerciale din Basarabia, în special a celei din orașele porturi Ismail, Reni și Chilia, în anii 1830-1853.

Instituirea Administrației Speciale în orașul Ismail nu este una nouă pentru administrația imperială rusă. Pozițiile slabe ale Rusiei în Marea Neagră impuneau ridicarea cât mai grabnică a unor orașe-porturi militare și comerciale, pentru valorificarea succeselor militare obținute în timpul războaielor ruso-turce din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea - începutul sec. al XIX-lea. De aceea, după anexarea, conform Păcii de la Iași (29 decembrie 1791), a teritoriului dintre Bugul de Sud și Nistru, administrația imperială rusă a purces la căutarea locului de amplasare a unui nou port în regiunea anexată. Cetatea Yeni Dunya din așezarea Hagibey, situată în vecinătatea limanului Nistrului a intrat în vizorul Ecaterinei a II-a, astfel că în anul 1794 aici a fost întemeiat orașul-port Odesa (ПСЗРІ 1789-1796, 514).

Reformele inițiate de Alexandru I, după investiția sa ca împărat, au atins în mod direct orașul Odesa. Prin ucazul din 8 octombrie 1802, orașul-port Odesa a fost atribuit guberniei Nikolaev. Concomitent s-a stabilit instituirea unor administrații speciale în orașele Odesa, Herson (gubernia Nikolaev), Feodosia și Taganrog (gubernia Taurida), în frunte cu funcționari de rang superior numiți de împărat. Aceștia aveau dreptul de a se adresa direct ministrului de comerț și de a face interpelări funcționarilor de rang gubernial, cu obligația acestora din urmă de a le acorda ajutorul cerut (ПСРП 1802-1803, 272).

După anexarea Basarabiei la Rusia, în scopul confirmării importanței strategice și comerciale a portului Ismail în zona Dunării și Mării Negre și încadrarea provinciei, prin intermediul porturilor dunărene, în comerțul maritim european, conform decretului Senatului din 26 septembrie 1830 este instituită Administrația Specială a orașului Ismail¹. Ea includea orașele Reni și Chilia, așezările Cugurlui, Sofian, Brosaca, Hadji-Curda, Hasan-Spag, Câșlița, Muravleovka, Cimașir și Vâlcov. Șeful Administrației Speciale a orașului Ismail i se supuneau comandanții cetăților Ismail și Chilia și comandantul flotei dunărene; serviciul de frontieră și cel de carantină rămâneau în subordinea guvernatorului militar. În districtul care îi era în subordine, șeful (prefectul) Administrației Speciale a orașului Ismail administra serviciul polițienesc și de carantină, în baza acelor dispoziții și instrucțiuni care au fost emise pentru șefii (prefecții) Administrațiilor Speciale ale orașelor Odesa, Taganrog și Feodosia, fiind subordonat nemijlocit guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei. Serviciul vamal în cadrul Administrației speciale a orașului Ismail rămânea în subordinea instituțiilor imperiale². Țarismul nu dorea să scape din vizor o sursă destul de importantă de completare a veniturilor de stat cum erau taxele vamale.

Județului Ismail i se schimbă denumirea în județul Leova, la care erau trecute, din ținutul Bender, târgul Leova, trei așezări de stat (Javgur, Cenac, Ciucur-Mingir) și 28 așezări moșierești (Leova, Ialpușel, Caracui, Sarata, Orac, Sărățica, Ciadâr, Cugurlui, Pogănești, Mingir, Tomai, Copcui, Cazangic, Gănașii Noi, Vetrișoc, Toceni, Tigheci,

Plișeni, Gănașii Vechi, Cocialia, Gorogani, Leca, Polumbești, Lărguța, Cania, Cârpești, Șamalia și Sadâc)³. Din Ismail au fost transferate în târgușorul Leova Judecătoria județeană, Judecătoria locală, Trezoreria județeană, procurorul și inginerul cadastral și instituit un magistrat orășenesc. În Cahul, în baza unităților de funcții din Basarabia din 29 februarie 1828, a fost instituit postul de polițmaistru, cu un salariu de 500 rub., un supraveghetor de cartier – 150 rub., un conțopist – 300 rub., iar pentru întreținerea funcționarilor, rechizitelor de birou și salariul celor opt polițiști erau alocate 800 rub. În total pentru funcționarea aparatului administrativ al orașului Cahul au fost alocate 1750 rub. argint. Pentru întreținerea Administrației speciale a orașului Ismail și a cancelariei erau alocate anual 3100 rub. argint: sefului administrației – 1500 rub., sefului cancelariei – 500 rub., celor doi funcționari – 500 rub. și pentru rechizitele de birou – 600 rub.⁴

În postul de sef al Administrației Speciale a orașului Ismail a fost confirmat, prin decizia Senatului, din 27 septembrie 1830, și cea imperială, din 27 decembrie 1830, generalul S.A. Tucikov. La 13 ianuarie 1831 S.A. Tucikov îl înștiințează despre această decizie imperială pe guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei A.I. Sorokunski⁵. La 31 ianuarie 1831 Administrația Regională din Basarabia discută modalitatea instituirii Administrației Speciale a orașului Ismail⁶. Deja la 13 mai 1831 Administrația Regională din Basarabia transmite generalului S.A. Tucikov toate atribuțiile referitoare la Administrația Specială a orașului Ismail⁷. La 18 iulie 1833, conform deciziei Comitetului de Miniștri, pe lângă șeful Administrației Speciale a orașului Ismail este numit un funcționar pentru misiuni speciale, cu un salariu similar celorlalte Administrații Speciale: Feodosia, Kerci-Enikale, Odesa și Taganrog, în valoare de 1500 rub. și 500 rub. pentru deplasările de serviciu (ПСРП 1833, 422-423). La 30 septembrie 1834 Administrația Specială a orașului Ismail se completează cu trei conțopiști din rândul cantoșiștilor (ПСРП 1834, 44).

După demiterea generalului S.A. Tucikov, conform deciziei imperiale din 4 decembrie 1835, funcția

¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1459, f. 1.

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1459, f. 1-1 verso; ASRO, F. 1, inv. 214, d. 13, 1830, f. 6-6 verso; Documentele principale referitoare la instituirea Administrației Speciale a orașului Ismail sunt publicate în: (Tomuleț 2002, 340-351).

³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1459, f. 77-77 verso.

⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1459, f. 2.

⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1459, f. 28.

⁶ Despre modalitatea instituirii Administrației Speciale a orașului Ismail, *vezi mai detaliat*: ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1459, f. 35-36.

⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1459, f. 54-54 verso.

de sef al Administrației Speciale a orașului Ismail a fost cumulată de guvernatorul civil al Basarabiei, iar cancelaria militată de pe lângă seful Administrației Speciale, alcătuită din ștab-ofițerul de serviciu, aghiotantul și trei conțopiști, a fost lichidată, iar toate dosarele transmise Cancelariei Civile a Administrației, care a fost confirmată prin crearea unui birou special, pentru întreținerea căruiua au fost alocate 1500 rub. (ПСЗРІ 1835, 1161).

Pornind de la considerentul că în orașul Ismail (Tucikov⁸) erau mulți negustori străini care nu cunoșteau limba rusă, în baza deciziei Senatului din 12 septembrie 1835, pe lângă șeful Administrației Speciale a orașului Ismail, a fost numit un translator, cu un salariu anual de 300 rub. argint (ПСЗРІ 1835, 969).

În baza dispoziției din 28 ianuarie 1836 guvernatorul civil al Basarabiei preia și funcțiile șefului Administrației Speciale a orașului Ismail. Primind acest ucaz, P.I. Fiodorov a dat dispoziția de a transfera cancelaria administrației din Ismail în orașul regional Chișinău, încredințând administrația unei persoane speciale (Хако 1879, 165).

Unul din scopurile de bază ale instituirii Administrației Speciale a orașului Ismail era de susține comerțul și a încadra Basarabia în comerțul european. Consolidarea pozițiilor burgheziei comerciale a fost favorizată în mare parte de privilegiile acordate pe o perioadă de 25 de ani negustorilor și industriașilor din Ismail conform ucazului Senatului din 6 octombrie 1828⁹. Fiind acordate în baza aceluiași principii ca și locuitorilor orașului Kerci în 1826, privilegiile dădeau posibilitate tuturor locuitorilor orașului Ismail, care vor construi sau vor cumpăra în oraș fabrici, uzine, prăvălii și alte întreprinderi comerciale în valoare mai mare de 10000 rub., să se înscrie în gilda negustorilor de categoria întâi, în valoare mai mare de 5000 rub. – în gilda de categoria a doua și în valoare mai mare de 1000 rub. – în gilda de categoria a treia¹⁰. De aceste privilegii beneficiau și dvorenii

înscriși în gildele comerciale. Acest drept nu se extindea însă asupra persoanelor transferate din diferite localități ale Novorosiei, nici asupra funcționarilor aflați în funcții, cărora le era interzis să se ocupe cu comerțul¹¹.

Analiza izvoarelor demonstrează că în Ismail un rol important în comerț îl dețineau negustorii armeni, greci, bulgari, moldoveni, iar numărul negustorilor evrei implicați în exportul de cereale prin oficiul vamal din Ismail era mult mai mic ca în alte orașe ale Basarabiei. Aceasta se explică prin faptul că de privilegiile acordate orașului Ismail puteau beneficia, conform ucazului din 6 octombrie 1828, doar negustorii evrei din guberniile interne ruse și acei care au primit cetățenia rusă până la adoptarea dispoziției din 15 martie 1824¹². Negustorii evrei de peste hotare nu numai că nu dispuneau de dreptul de a beneficia de privilegii, dar în general nu aveau dreptul de a se transfera cu traiul permanent în Rusia.

Pe parcursul anilor țarismul a căutat să creeze condiții favorabile pentru desfășurarea comerțului prin portul Ismail¹³. La mijlocul anilor '30 ai sec. al XIX-lea, pentru organizarea șantierului naval-comercial Ismail au fost alocate 15 mii rub., pentru o perioadă de 10 ani, fără procente (Мануфактурная 1836, 315). La cererea guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei, la 19 februarie 1835 negustorii din Ismail au primit dreptul de a primi certificatele comerciale, cu dreptul de a desfășura comerțul, direct din duma orașenească Ismail și nu din Chișinău (ПСЗРІ 1835, 159). În plus, alături de privilegiile de care beneficiau negustorii din Ismail, începând cu anul 1829¹⁴, în baza deciziei Comitetului de Miniștri din 21 decembrie 1837, de privilegii comerciale, în baza regulamentului gildelor din 26 septembrie 1830, au beneficiat și acei negustorii care nu aveau în Ismail clădiri sau întreprinderi comerciale-industriale (ПСЗРІ 1837, 71-72).

¹¹ AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 264.

¹² AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 264 verso.

¹³ Pentru înviorearea comerțului prin porturile dunărene, conform ucazului Senatului din 6 octombrie 1828, în orașul Ismail a fost deschisă, începând cu 24 decembrie, o vamă principală cu dreptul de înmagazinare a tuturor mărfurilor străine permise pentru import, conform tarifului, în afară de cele destinate pentru portul din Sankt Petersburg (AISR, F. 19, inv. 3, d. 158, f. 12).

¹⁴ Locuitorilor orașului Ismail le-au fost acordate privilegii pe o perioadă de 25 ani, în baza unor principii similare cu cele conferite portului Kerci în 1826 (AISR, F. 571, inv. 1, d. 769, f. 92-92 verso).

⁸ Oraș, fondat în baza deciziei Senatului din 14 octombrie 1812, la cererea ministrului militar, general-locotenentul Goriakov, având drept argument cererea comandantului Suprem al Armatei de la Dunăre, amiralul P.I. Ciceakov, care scria că în suburbia cetății Ismail de către generalul S.A. Tucikov au fost construite mai mult de 1500 de case și prăvălii, populație de armeni, greci, bulgari, evrei, nekrasoviți și coloniști din alte popoare. Fondarea acestui oraș a avut loc sub auspiciile generalului S.A. Tucikov, fără cheltuieli din partea visteriei (ПСЗРІ 1812-1813, c. 443).

⁹ AISR, F. 1263, inv. 1, d. 1131, f. 873 verso.

¹⁰ AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 263 verso-264.

**Dinamica numerică a burgheziei comerciale din Ismail
și valoarea capitalului comercial declarat în 1839***

Categoría ghidei	Numărul negustorilor de gildă	Raportul, în %	Numărul total de persoane				Valoarea capitalului comercial (în rub. asignate)	Raportul, în %
			Bărbați	Femei	Total	În %		
I	8	7,2	20	11	31	7,0	400000	26,7
II	23	20,7	84	69	153	34,3	460000	30,7
III	80	72,1	156	106	262	58,7	640000	42,6
Total	111	100,0	260	186	446	100,0	1500000	100,0

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3200, f. 21, 25 verso.

Destul de puternice erau pozițiile burgheziei comerciale în orașele-porturi Ismail și Reni. Aceasta datorită, probabil, veniturilor considerabile pe care le obțineau negustorii din aceste orașe de la realizarea cerealelor care constituia cea mai mare parte a comerțului exterior și interior¹⁵. Spre exemplu, în 1831 cu comerțul exterior în Ismail se ocupau 58 de negustori, iar în Reni – 25 de negustori¹⁶. Aceștia erau, de regulă, negustori bogați angroșiști. Cantități mari de cereale exportau peste hotare negustorii de gilda întâi din Ismail A. Milanovici, D. Karavasili, L. Galeardi, N. Iliadi, C. Hađji-Markarov, de gilda a doua – F. Tulicianov, G. Verii, G. Sidera etc., al căror capital comercial depășea în 1839 mai mult de 100 mii rub¹⁷. Veniturile impunătoare pe care le căpătau negustorii din aceste și alte orașe ale Basarabiei erau asigurate și de legăturile strănse pe care ei le întrețineau cu portul Odesa, unde, conform afirmațiilor Administrației Regionale, anual erau transportate pe Nistru și alte căi terestre cantități mari de cereale¹⁸.

În a doua jumătate a anilor '30 ai sec. al XIX-lea orașul Ismail, după numărul negustorilor mari angroșiști de gilda întâi și a doua, depășea cu mult centrul regional Chișinău, unde prevalau negustorii mici de gilda a treia. Dispunând de suficiente avantaje în exportul cerealelor peste hotare, portul Ismail a creat posibilități reale de formare a unei burghezii comerciale ce înregistra în rândurile sale negustorii bogați angroșiști de gilda întâi și a doua.

Datele privind numărul negustorilor de gildă din Ismail, raportat la numărul de persoane și la

valoarea capitalului comercial declarat la sfârșitul anilor '30 ai sec. al XIX-lea, sunt sistematizate în Tabelul 1.

Datele Tabelului 1 demonstrează că, spre deosebire de orașul Chișinău unde numărul negustorilor de gilda întâi nu era mai mare de 5 în prima jumătate și de 3 negustori în a doua jumătate a anilor '30, în Ismail numărul negustorilor de gildă întâi era de câteva ori mai mare și constituia o stare socială destul de influentă, ce deținea poziții destul de importante în comerțul exterior al Basarabiei. Negustorii din Ismail de gilda întâi și a doua, deși constituiau 27,9% din numărul total de negustori, dețineau 57,4% din valoarea capitalului comercial declarat. Destul de bogați erau negustorii de gildă a treia, care, spre deosebire de negustorii din alte orașe, aveau posibilități de a se ocupa cu comerțul exterior până la adoptarea la 26 septembrie 1830 a Regulamentului ghilldelor și în primii cinci ani după adoptarea acestui Regulament.

Ciocnindu-se de o concurență puternică în Marea Neagră din partea portului Odesa, iar pe Dunăre – din partea porturilor Galați și Brăila, autoritățile regionale au întreprins diferite măsuri pentru a înviora comerțul prin porturile Ismail, Reni și Chilia. În vederea rezolvării acestei probleme, autoritățile locale intervin în repetate rânduri asupra schimbării statului juridic a vămilor și punctelor vamale din Ismail și Reni, cerând acordarea negustorilor diferite privilegii. Guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei, contele M.S. Voronțov intervenind pe lângă oficialitățile din Sankt Petersburg în vederea instituirii în portul Reni a unei vămi, în locul postului vamal existent, menționa că această măsură este necesară din considerentul că „...comerțul pe Dunăre se efec-

¹⁵ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 13, a. 1830, f. 144 verso.

¹⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1619, f. 4-4 verso.

¹⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3200, f. 25 verso.

¹⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2591, f. 380 verso.

Tabelul 2

Activitatea comercială a portului Reni în anii 1834-1843*

Anii	Comerțul cu mărfuri		Volumul valoric al traficului de mărfuri (în rub. argint)	Raportul, în %	Traficul de monede		Volumul valoric al traficului de monede (în rub. argint)	Raportul, în %	Numărul vaselor ce au sosit în port		Numărul vaselor ce au plecat din port		Numărul total de vase	Raportul, în %	Suma veniturii vamale încasate (în rub. argint)
	Import	Export			Import	Export			Cu mărfuri	Cu balast	Cu mărfuri	Cu balast			
1834-1838	129424	761006	890430	58,1	738207	407938	1146145	69,5	9	210	223	4	446	63,3	30868
1839-1843	107807	535620	643427	41,9	400497	101878	502375	30,5	1	115	118	25	259	36,7	30692
Total	237231	1296626	1533857	100,0	1138704	509816	1648520	100,0	10	325	341	29	705	100,0	61560

* ASRO, F. 1, d. 214, 1833, f. 83-83 verso, 83 „a”-83 „a” verso.

tuează în prezent cu precădere prin porturile moldovenești – Galați și Brăila, aflate în apropierea portului Reni, care ...ar putea concura cu aceste porturi și ar atrage către el cel puțin o parte din ceea ce se îndreaptă spre ele, măbind în același timp desfacerea mărfurilor noastre”¹⁹.

Ca rezultat, la 29 septembrie 1838 punctul vamal Reni este transformat în vamă de clasa întâi, căpătând pe o perioadă de șase ani dreptul și posibilitatea creării unui personal provizoriu deosebit, care urma să-și înceapă activitatea începând cu 1 ianuarie 1839²⁰.

Însă cedările făcute n-au îndreptățit așteptările guvernului, iar învierea comerțului nu s-a produs. Șeful vămii Reni scria la 29 mai 1844 Departamentului Comerțului Exterior că „decăderea comerțului s-a petrecut exclusiv din cauza recoltei proaste, din acești ani, la cereale și ierburi sau furaje, care au epuizat toate mijloacele locuitorilor orașului și coloniștilor din apropiere și a capitalului comercial, din care cauză mulți negustori au fost nevoiți să se transfere din ghilda a doua în ghilda a treia, deoarece aici comerțul de bază de export este grâul și alte cereale, ce au o influență deosebită asupra comerțului de export”²¹.

În scopul înviorării comerțului extern prin portul Reni și ridicării bunăstării populației, la 5 iunie

1841 orașului Reni îi sunt acordate privilegiile pe o perioadă de 10 ani, avantajele portului Reni fiind egale cu cele ale orașului Chișinău. Negustorii din Reni de ghilda a treia capătă dreptul de a exporta peste hotare mărfuri ne interzise de tariful vamal²². Iar în 1842 sunt confirmate unele reguli suplimentare pentru posturile sanitare (de carantină), care urmau să creeze condiții mult mai favorabile pentru importul și exportul mărfurilor²³.

Ținând cont de faptul că termenul acordat vămii Reni expira la 29 septembrie 1844, șeful vămii prezentând o scurtă caracteristică a activității comerciale pe o perioadă de 10 ani (1834-1844) a portului Reni²⁴, îi propunea lui M.S. Voronțov de a cere de la organele centrale de a prelungi termenul de privilegii acordat portului Reni și a egala salariile lucrătorilor vamali cu salariul vameșilor de clasa întâi, iar termenul controlului sanitar să fie micșorat de la 14 zile, la 4 zile, asemănător celui existent în Leova, invitând concomitent negustori bogați din Ismail și Odesa pentru învierea comerțului²⁵.

Dar împotriva tuturor cedărilor și privilegiilor acordate negustorilor, comerțul prin portul Reni era încă neînsemnat, ce confirmă elocvent datele Tabelului 2.

²² ASRO, F. 1, inv. 214, d. 23, 1833, f. 79 verso-80.

²³ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 23, 1833, f. 80.

²⁴ Organele regionale au fost informate printr-un raport din 25 ianuarie 1844 (ASRO, F. 1, inv. 214, d. 23, 1833, f. 80).

²⁵ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 23, 1833, f. 80-80 verso.

¹⁹ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 23, 1833, f. 79.

²⁰ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 23, 1833, f. 79-79 verso.

²¹ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 23, 1833, f. 79 verso.

În pofida acestui fapt, în urma demersurilor întreprinse de șeful districtului vamal Ismail, colonelul Baturin, și de guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei M.S. Voronțov, la 8 august 1844 Comitetul de Miniștri, la propunerea ministrului de finanțe aprobă prelungirea termenului acordat portului Reni ca vamă portuară, încă pe o perioadă de cinci ani, până la 13 septembrie 1849²⁶.

Ulterior, în baza deciziei Comitetului de Miniștri din 8 ianuarie 1852, începând cu 1 ianuarie 1852 privilegiile acordate orașului Reni, în baza ucuzului din 6 iunie 1841 au fost prelungite pe o perioadă de încă 10 ani, până la 1 ianuarie 1862. De privilegii puteau beneficia acele persoane, care în această perioadă de timp vor construi sau vor cumpăra în orașul Reni clădiri sau încăperi comerciale în valoare de 3 mii rub., pentru negustorii de ghilda întâi, 1,5 mii rub. – pentru negustorii de ghilda a doua și 300 rub. – pentru negustorii de ghilda a treia. Persoanele care urmau să se înscrie în categoria negustorilor primelor două ghilde aveau dreptul să se ocupe cu comerțul în Basarabia și Novorosia, iar în celelalte gubernii ale Rusiei – doar în baza certificatelor comerciale și achitarea taxelor vamale de rigoare. Pentru negustorii de ghilda a treia, se permitea doar comerțul în orașul și județul Reni, în celelalte orașe – doar în baza certificatelor comerciale. În perioada privilegiilor, negustorii de ghilda a treia căpătau dreptul de a exporta peste hotare mărfuri admise de tariful vamal (О продолжении 1852, 211-212).

Statutul de Administrație Specială acordat orașului Ismail a influențat benefic și dezvoltarea ulterioare a altor localități. Prin decizia Senatului din 18 aprilie 1840 (publicată la 10 mai) așezarea de stat Vâlcov capătă statutul de târgușor (*nocađ*) (ПСЗРІ 1840, 290). Noul statut acorda dreptul locuitorilor de a se înscrie în categoria micii burghezii, să-și declare capitalurile comerciale sau să beneficieze de pășunile acordate târgușorului. Locuitorii care vor continua să rămână în categoria de țărani vor beneficia de 30 de desetine de pământ de familie, în cazul în care în decurs de 10 ani de la data întemeierii târgușorului se vor transfera cu traiul în alte localități. În târgușor era instituită Ratușa, care avea în competență treburile judecătorești, gospodărești și polițienești. În cadrul Ratușei erau instituite Judecătoriile verba-

le și pentru orfani; cât privește procedura de anchetă și în general dispozițiile și procedura de urmărire rămâneau în competența Ratușei, în obligația funcționarului care răspundea de așezările din Administrația Specială Ismail, numindu-i un conțopist, cu un salariu anual de 150 rub. argint, din veniturile târgușorului Vâlcov. Tot din veniturile târgușorului erau asigurați secretarul și rechizitele de birou ale Ratușei. Cât privește serviciul de poliție și cel de pompieri acestea rămâneau în competența administrației locale (ПСЗРІ 1840, 290-291).

Pentru a ne imagina ce prezenta din punct de vedere social și economic Administrația Specială a orașului Ismail, să analizăm dinamica burgheziei comerciale, micii burghezii, numărul prăvăliilor, hanurilor, cârciumilor, fabricilor și uzinelor în orașele și târgurile supuse acestei instituții administrative la începutul anilor '40 ai sec. al XIX-lea (Tabelul 3).

Datele Tabelului 3 ne demonstrează că întreaga activitate comercial-industrială din cadrul Administrației Speciale a orașului Ismail era concentrată în cele trei orașe-porturi – Ismail, Reni și Chilia: 223 prăvălii, 106 cârciume, 23 fabrici și uzine și 19 hanuri. În aceste orașe locuiau 778 de negustori și 26149 mici burghezi.

Statutul de Administrație Specială, avantajele comerciale de care beneficiau locuitorii de apropierea porturilor Ismail, Reni și Chilia, atrăgeau pe aceste teritorii mulți fugari. Pentru a stopa acest proces, conform dispoziției Comitetului de Miniștri din 24 septembrie 1840 toți fugarii, împreună cu familiile lor, aflați în teritoriul Administrației Speciale a orașului Ismail, urmau a fi izgoniți, excepție făceau doar acei care au sosit pe aceste teritorii până la 15 septembrie 1828 și cei care, deși au venit mai târziu, reușiseră să-și cumpere case și să-și organizeze gospodăriile. Izgoniți erau și dezertorii și coloniștii militari fugari, cât și fugarii din Administrație, în urma efectuării ultimului recensământ fiscal. Pentru stăpânii care vor prezenta documente convingătoare, în decurs de doi ani de la data emiterii acestui dispoziții, că fugarii sunt persoanele lor, se stabilea o recompensă bănească, în valoare de 70 rub. pentru bărbați, 30 rub. pentru femei și pentru copii de la 14 ani, pentru sex masculin 35 rub. și sex feminin 15 rub. argint. Acești bani erau luați de la societățile unde persoanele date erau înscrise, iar în cazul

²⁶ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 23, 1833, f. 89-89 verso.

Tabelul 3

Dinamica burgheziei comerciale, micii burghezii, numărul întreprinderilor comercial-industriale în orașele și târgurile supuse Administrației Speciale a orașului Ismail, în anul 1840*

Orașele și târgurile	Numărul total al populației								Întreprinderi comercial-industriale				Numărul total	În %		
	Negustori de gildă						Total negustori	În %	Mica burghezie	În %						
	Ghilda I-a		Ghilda a II-a		Ghilda a III-a						Prăvălii	Hanuri			Cârcime	Fabrici și uzine
	Sex masculin	Sex feminin	Sex masculin	Sex feminin	Sex masculin	Sex feminin										
Ismail**	20	11	84	69	156	106	446	57,3	16271	59,9	160	13	70	16	259	68,5
Reni	-	-	16	15	83	74	188	24,2	5582	20,6	33	3	16	7	59	15,6
Chilia	-	-	-	-	77	67	144	18,5	4296	15,8	30	3	20	-	53	14,0
Vâlcov	-	-	-	-	-	-	-	-	1005	3,7	5	-	2	-	7	1,9
Total	20	11	100	84	316	247	778	100,0	27154	100,0	228	19	108	23	378	100,0
În %	2,8	1,4	12,9	10,8	40,6	31,7	2,8	-	97,2	-	60,3	5,0	28,6	6,1	100,0	-

* Статистические таблицы о состоянии городов Российской империи, Великого Княжества Финляндского и Царства Польского (Санкт Петербург 1842), 50-51.

** Inclusiv orașul Tucikov.

când societățile respective refuzau să plătească, banii urmau să fie luați de la fugari, iar în cazul când și aceștia nu doreau, sau nu puteau să plătească, fugarii erau reînțorși stăpânilor (ПСЗРИ 1841, 617).

Creșterea numărului populației, încadrarea în relațiile de piață a unui număr tot mai mare de persoane, iar de aici și sporirea numărului litigiilor cu caracter comercial și nu numai, obligă administrația imperială la 14 octombrie 1843 de a-i acorda procurorului Administrației Speciale a orașului Ismail, aceleași drepturi de care beneficiu au procurorii Administrațiilor Speciale a orașelor Odesa și Taganrog, cu stabilirea unui salariu anual din vistieria de stat de 430 rub. argint (ПСЗРИ 1844, 600-601).

Privilegiile acordate orașelor Ismail și Reni, dar și altor orașe, au constituit factorul ce a determinat preponderența numerică a burgheziei comerciale în aceste orașe pe parcursul anilor '20-50 ai sec. al XIX-lea. Negustorii, destul de receptivi la diverse căi de îmbogățire, au căutat să beneficieze de aceste privilegii. În Basarabia declarau capitalurile comerciale și negustorii din alte gubernii. După aplicarea structurii de gildă în Basarabia mai mult de jumătate din negus-

tori beneficiau de diverse privilegii (cu excepția anilor 1831-1835, când de privilegii au beneficiat aproape toți negustorii), despre care fapt ne demonstrează destul de convingător datele Tabelului 4.

Datele Tabelului 4 denotă că din numărul total de 620 de negustori ce se ocupau cu comerțul în baza certificatelor comerciale de gildă, în cele 11 orașe ale Basarabiei 313 (50,5%) beneficiau de privilegii. Este semnificativ faptul că negustorii ce beneficiau de privilegii aveau viză de reședință doar în trei orașe: în Ismail – 102 negustori (32,6%), în Chișinău – 188 (60,1%) și în Reni – 23 de negustori (7,3%). Este la fel evidentă preponderența negustorilor mari angroșiști de ghilda întâi și a doua ce beneficiau de privilegii: 14 negustori de ghildă întâi și 71 de negustori de ghildă a doua, ceea ce constituie 96,6% din numărul total al acestor negustori. Numărul negustorilor de ghilda a treia ce beneficiau de privilegii era puțin mai redus decât al celor care nu beneficiau de privilegii: 228 (42,1%) de negustori din numărul total de 542 de negustori de ghildă a treia.

Negustorii care nu beneficiau de privilegii constituiau în fond categoria negustorilor de ghilda a treia – 304 (99,0%) de negustori, dintre care: 10-

Dinamica numerică a burgheziei comerciale în Basarabia în anul 1848*

Orașele	Negustori care nu beneficiau de privilegii						Negustori care beneficiau de privilegii						Numărul total de negustori care au declarat capital comercial	Raportul, în %	
	Numărul total de negustori	Inclusiv care au declarat capital, conform categoriei gildei					Numărul total de negustori	Inclusiv care au declarat capital, conform categoriei gildei							
		I	II	III	Numărul total	În %		I	II	III	Numărul total	În %			
Chișinău	246	-	1	62	63	20,5	764	9	38	141	188	60,1	1010	251	40,5
Bender	257	-	-	36	36	11,7	-	-	-	-	-	-	257	36	5,8
Akkerman	117	-	-	32	32	10,4	-	-	-	-	-	-	117	32	5,2
Chilia	69	-	-	11	11	3,6	-	-	-	-	-	-	69	11	1,8
Ismail	43	-	-	13	13	4,2	376	5	27	70	102	32,6	419	115	18,5
Reni	25	-	-	6	6	2,0	89	-	6	17	23	7,3	114	29	4,7
Cahul	35	-	-	12	12	3,9	-	-	-	-	-	-	35	12	1,9
Hotin	274	1	-	50	51	16,6	-	-	-	-	-	-	274	51	8,2
Bălți	170	-	1	46	47	15,3	-	-	-	-	-	-	170	47	7,6
Orhei	77	-	-	18	18	5,9	-	-	-	-	-	-	77	18	2,9
Soroca	94	-	-	18	18	5,9	-	-	-	-	-	-	94	18	2,9
Total	1407	1	2	304	307	100,0	1229	14	71	228	313	100,0	2636	620	100,0

* ASRO, F. 3, inv. 1, d. 30, f. 7-8 verso.

20% în orașele Chișinău, Hotin, Bălți, Bender și Akkerman și 2-10% în orașele Reni, Chilia, Cahul, Ismail, Orhei și Soroca.

Drept izvor de bază pentru studierea dinamicii numerice a burgheziei comerciale din Basarabia în anii '40-'60 ai sec. al XIX-lea ne-au servit datele statistice privind capitalul comercial declarat, care reflectau mult mai veridic dinamica persoanelor deținătoare de capital comercial (Tabelul 5).

Analizând datele Tabelului 5 putem confirma că în cele 12 orașe ale Basarabiei burghezia comercială era concentrată în special în Chișinău (34,2%), Hotin (11,6%), Soroca (10,7%), Orhei (9,5%), Bălți (9,3%), Bender (7,8%) și Ismail (7,5%). Constatăm astfel că orașul Chișinău era locul de concentrare a negustorilor și a capitalului comercial, urmat de Ismail, unde era înregistrat cel mai mare număr de negustori mari angroșiști.

Reducerea substanțială a numărului de certificate comerciale în 1858 este determinată de faptul că, conform Tratatului de la Paris, Basarabia a pierdut teritoriile de sud și din delta Dunării, acestea fiind retrocedate Moldovei. Această reducere nu însemna însă și decăderea comerțului. Șeful Districtului vamal Ismail menționează că micșorarea capitalurilor tuturor trei gilde față de 1857 nu confirmă decăderea comerțului²⁷, ci este condiționată de faptul că negustorii din partea Basarabiei n-au declarat în 1858 capitalul comercial²⁸.

Din numărul total de certificate comerciale eliberate burgheziei comerciale din Basarabia în anii 1849-1863, 13,9% au fost eliberate negustorilor

²⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 6768, f. 165.

²⁸ Până în anul 1858 în orașele Ismail, Reni, Chilia și Cahul actiau șase negustori de ghilda întâi, 13 – de ghilda a doua și 123 de negustori de ghilda a treia (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 6768, f. 165 verso).

Tabelul 5

Dinamica burgheziei comerciale în Basarabia, conform certificatelor comerciale, între anii 1849-1863*

Orașele	Anii**													Numărul total	Raportul, în %
	1849	1850	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1860	1861	1862	1863		
	Numărul certificatelor comerciale														
Chișinău	257	250	290	319	345	266	304	295	297	339	327	326	311	3926	34,2
Orhei	26	27	47	60	100	95	98	103	104	120	113	114	88	1095	9,5
Bender	41	35	62	70	78	72	80	82	75	73	72	72	83	895	7,8
Akkerman	31	28	36	37	45	44	32	42	34	57	58	58	56	558	4,9
Chilia	12	12	20	23	24	25	26	22	-	-	-	-	-	164	1,4
Vâlcov	-	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	6	0,0
Ismail	115	110	121	124	117	106	96	70	-	-	-	-	-	859	7,5
Cahul	12	12	18	20	33	29	20	21	-	-	-	-	-	165	1,4
Reni	27	27	19	21	16	23	29	28	-	-	-	-	-	190	1,7
Hotin	51	53	68	83	142	140	131	122	123	113	104	104	94	1328	11,6
Bălți	67	65	57	70	93	72	82	93	85	99	94	96	89	1062	9,3
Soroca	31	31	59	67	106	106	112	129	119	116	107	107	134	1224	10,7
Total***	670	650	799	896	1101	978	1010	1007	837	917	875	877	855	11472	100,0
<i>Inclusiv:</i> Negustori ce beneficiau de avantaje															
Negustori din alte orașe****	302	292	168	214	152	143	144	151	128	59	72	72	59	1956	-
	128	104	95	137	205	347	164	195	116	128	112	-	127	1858	-
Numărul total***	798	754	894	1033	130	1325	1174	1202	953	1045	987	877	982	13330	-
Raportul, în %	6,0	5,7	6,7	7,7	9,8	9,9	8,8	9,0	7,2	7,8	7,4	6,6	7,4	100,0	-

* ANRM, F. 134, inv. 3, d. 88, f. 238-274; d. 112, f. 128-239; d. 123, f. 203-226; d. 124, f. 196-206, d. 145, f. 188-198, d. 147, f. 183-191, d. 156, f. 162-180.

** Datele pentru anii 1851 și 1859 lipsesc.

*** În numărul total n-au fost incluși negustorii decedați.

**** Categoria „negustori din alte orașe” include negustori creștini și evrei de toate trei gilde din diferite orașe ale Basarabiei și ale Imperiului Rus. Datele, referitor la negustorii din alte orașe, pentru anul 1862 lipsesc.

din alte orașe, inclusiv din guberniile interne ruse, iar 14,7% – negustorilor locali care beneficiau de privilegii.

Dinamica burgheziei comerciale din alte orașe ale Basarabiei și ale Imperiului Rus în comerțul ținutului la sfârșitul anilor '40 - prima jumătate a anilor '60 ai sec. al XIX-lea este elucidată în Tabelul 6.

Datele Tabelului 6 elucidează că burghezia comercială din guberniile interne ruse și din diferi-

te orașe ale Basarabiei era concentrată în orașele Chișinău (16,3%), Hotin (15,4%), Bălți (13,7%), Soroca (13,1%), Orhei (9,8%) și Bender (8,3%), iar până la retrocedarea sudului Basarabiei – și în orașele Cahul, Ismail, Chilia și Reni.

Prezintă interes faptul că în orașele porturi Ismail, Reni și Chilia numărul negustorilor evrei era destul de mic. Aceasta se lămurește prin faptul că negustorii din orașele-porturi erau negustori bogați angroșiști, care se ocupau cu exportul

**Dinamica burgheziei comerciale din alte orașe încadrate
în comerțul orașelor Basarabiei conform certificatelor comerciale,
între anii 1849-1863***

Orașele	Anii**												Numărul total	Raportul, în %
	1849	1850	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1860	1861	1863		
	Numărul certificatelor comerciale													
Chișinău	16	17	-	17	20	49	26	38	30	39	31	20	303	16,3
Orhei	16	10	15	19	22	26	16	15	9	7	9	17	181	9,8
Bender	8	12	10	14	12	32	8	11	10	11	11	15	154	8,3
Akkerman	9	7	-	-	6	24	12	15	10	20	16	6	125	6,7
Chilia	3	20	5	4	8	11	7	5	-	-	-	-	63	3,4
Vâlcov	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,1
Ismail	7	6	-	1	11	29	11	23	-	-	-	-	88	4,7
Cahul	28	6	18	9	11	28	11	8	-	-	-	-	119	6,4
Reni	10	7	-	1	3	7	1	10	-	-	-	-	39	2,1
Hotin	9	6	18	34	37	50	23	27	23	18	16	25	286	15,4
Bălți	9	6	16	18	35	44	31	23	16	20	15	22	255	13,7
Soroca	13	6	13	20	40	47	18	20	18	13	14	22	244	13,1
Numărul total	128	104	95	137	205	347	164	195	116	128	112	127	1858	100,0
Raportul, în %	6,9	5,6	5,1	7,4	11,0	18,7	8,8	10,5	6,2	6,9	6,0	6,8	100,0	-

* ANRM, F. 134, inv. 3, d. 88, f. 238-274; d. 112, f. 128-239; d. 123, f. 203-226; d. 124, f. 196-206; d. 145, f. 188-198, d.147, f.183-191, d.156, f.162-180.

** Datele pentru anii 1851, 1859 și 1862 lipsesc.

cerealelor peste hotare, aveau legături cu casele de comerț din Europa și dețineau monopolul comerțului în această regiune. Negustorii evrei puteau fi doar agenți a negustorilor angroșiști din Ismail și Reni. Datele privind componența etnică a burgheziei comercial-industriale din Ismail în 1852 sunt sistematizate în Tabelul 7.

Datele Tabelului 7 reflectă o preponderență vădită (53,2%) a negustorilor greci în comerțul din Ismail, după care urmează bulgarii cu 22%, armenii cu 15,9%, moldovenii cu 7,7%, rușii cu 0,8% și italienii cu 0,5%. Izvorul indică faptul că ocupația de bază a grecilor (negustorilor și micii burghezii) era comerțul și meșteșugăritul, a bulgarilor – legumicultura și comerțul, a germanilor – meșteșugăritul, a armenilor – comerțul, a moldovenilor vinificația și pomicultura, a italienilor și rușilor – comerțul și a țiganilor – meșteșugurile.

În 1857, odată cu retrocedarea celor trei județe din sudul Basarabiei (Ismail și, parțial, Akkerman și Cahul, ce constituiau 1077789 desetine de pământ și 127912 persoane) Principatului Moldova, conform condițiilor Tratatului de pace de la Paris (18/30 martie 1856), Administrația Specială a orașului Ismail a încetat să mai existe. Dar teritoriul a fost retrocedat doar la 1 martie 1857 după stabilirea liniei de demarcare. Împunertnicit din partea guvernului rus la stabilirea liniei de demarcare a fost Fanton-de-Verraion, ulterior guvernator militar al Basarabiei (iunie 1858-ianuarie 1863) (Hakko 1879, 234-234 verso). Ca rezultat mulți din negustorii și mica burghezie din aceste orașe s-au transferat în diferite orașe ale Basarabiei, pentru a continua să beneficieze de privilegiu. În 1860 mic – burghezi din Ismail M. Golșan, Ș. Moșkov, I. Barski, J. Beguțki, I. Meerov, M. Meerovici, A. Beguțki, A. Gobovici, Iu. Kosjerova, A. Șteinberg, I. Haimov,

Dinamica numerică și componența etnică a negustorilor și micii burghezii din Ismail în 1852*

Apartenența etnică**	Negustori		Numărul total	Raportul, în %	Mica burghezie		Numărul total	Raportul, în %	Total		Numărul total	Raportul, în %
	Sex masculin	Sex feminin			Sex masculin	Sex feminin			Sex masculin	Sex feminin		
Greci	114	87	201	53,2	530	468	998	14,7	644	555	1199	16,6
Bulgari	42	41	83	22,0	421	357	778	11,4	463	398	861	12,0
Germani	-	-	-	-	14	11	25	0,4	14	11	25	0,3
Armeni	34	26	60	15,9	118	137	255	3,7	152	163	315	4,4
Moldoveni	18	11	29	7,7	2454	2240	4694	69,0	2472	2251	4723	65,8
Italiani	1	1	2	0,5	1	2	3	0,04	2	3	5	0,1
Ruși	3	-	3	0,8	-	-	-	-	3	-	3	0,04
Țigani	-	-	-	-	29	23	52	0,8	29	23	52	0,7
Total	212	166	378	100,0	3567	3238	6805	100,0	3779	3404	7183	100,0
Raportul, în %	5,6	4,9	5,3	-	94,4	95,1	94,7	-	100,0	100,0	100,0	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 577, f. 75.

** Izvorul nu indică numărul negustorilor și micii burghezii evreiești.

M. Zolotoriov, G. Krențen, M. Paniș, E. Gerșko, I. Borski, A. Guguțki, G. Krențen, C. Elikunov, M. Golberg, B. Keliman, I. Certkov, H. Enteleva, M. Venebman, Ș. Makov, M. Iankel, F. Roțeștein, A. Biguțki, Ș. Morukov ș.a. vroind să-și păstreze cetățenia rusă, rugau să fie înscriși în categoria micii burghezii din Chișinău, pentru a beneficia de privilegiile acordate acestui oraș²⁹. Tot așa au procedat și mic-burghezii din Chilia A. Hatis, S. Azik-Cilimanovski, V. Haimov, H. Strahimovici, M. Serebreannik, M. Vitenberg, V. Leibovici ș.a.³⁰

Analiza izvoarelor de arhivă inedite și a publicațiilor de specialitate ne permite să afirmăm că administrațiile speciale au reprezentat o tentati-

vă de lărgire a autonomiei municipalităților orășenești față de organele puterii regionale și centrale, fără înfăptuirea unei reforme în acest sens. Aceasta permitea desființarea funcției în orice moment pentru a recăpăta autoritatea asupra finanțelor orășenești. Cu alte cuvinte, instituirea administrațiilor speciale a reprezentat o modalitate temporară pentru facilitarea dezvoltării orașelor-porturi de la Marea Neagră și Marea Azov, fără a atinge sistemul falimentar în care s-a pomenit orașul rus în prima jumătate a secolului XIX-lea. Instituirea Administrației Speciale a orașului Ismail a influențat benefic procesul de constituire a burgheziei comerciale în această regiune.

Bibliografie

Tomuleț 2002: V. Tomuleț, *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830)*. Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova (Chișinău 2002).

Барсамов 1957: Н.С. Барсамов, Феодосия (Симферополь 1957).

²⁹ ANRM, F. 134, inv. 3, d. 194, f. 1, 20, 25, 31, 42, 47, 55, 75, 83, 99, 110, 114, 118, 122, 134, 232, 327, 334, 340, 346, 363, 405, 445, 452, 472, 478; d. 195, f. 195, 342, 339, 433, 448, 475, 507, 554, 569.

³⁰ ANRM, F. 134, inv. 3, d. 194, f. 7, 68, 154, 187, 204, 243; d. 195, f. 531, 537.

- Виноградов 1902:** В.К. Виноградов, Феодосия: Исторический очерк (Екатеринодар 1902).
- Гусаров, Чуйстова 1965:** Ф. Гусаров, Л. Чуйстова, Керчь: Историко-краеведческий очерк (Симферополь 1965).
- Дмитрієв 2003:** В.В. Дмитрієв, Градоначальства півдня України в XIX на початку XX ст.: Дис. кан. іст. наук (Дніпропетровськ 2003).
- Зенкевич 1894:** Х.Х. Зенкевич, Керчь в прошлом и настоящем (Керчь 1894).
- Керчь 1993:** Керчь: Документы и материалы по истории города / Составитель Л.А. Михайлов (Симферополь 1993).
- Мануфактурная 1836:** Мануфактурная промышленность и внутренняя торговля России в 1835 г. В сб.: ЖМВД, № 8, 1836.
- Накко 1879:** А. Накко, Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись) (Кишинев 1879).
- О продолжении 1852:** О продолжении г. Рени, в Бессарабской области, льгот и преимуществ еще на десять лет. В сб.: ЖМТ, январь (Санкт-Петербург 1852), 211-212.
- ПСЗРИ 1789-1796:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. I, т. XXIII, 1789-1796, № 17208 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1802-1803:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. I, т. XXVII, 1802-1803, № 20449 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1812-1813:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. I, т. XXXII, 1812-1813, №25248 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1833:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. VIII, 1833, №6331 (Санкт-Петербург 1834).
- ПСЗРИ 1834:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. IX, 1834, №7417 (Санкт-Петербург 1835).
- ПСЗРИ 1835:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. X, 1835, №7879 (Санкт-Петербург 1836).
- ПСЗРИ 1835:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. X, 1835, №8405 (Санкт-Петербург 1836).
- ПСЗРИ 1835:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. X, 1835, №8653 (Санкт-Петербург 1836).
- ПСЗРИ 1837:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XII, 1837, №9917 (Санкт-Петербург 1838).
- ПСЗРИ 1840:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XV, 1840, №13396 (Санкт-Петербург 1841).
- ПСЗРИ 1840:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XV, 1840, №13817 (Санкт-Петербург 1841).
- ПСЗРИ 1843:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XVIII, 1843, №17227 (Санкт-Петербург 1844).
- Скальковский 1838:** А.А. Скальковский, Хронологическое обозрение истории Новороссийского края, ч. 2 (Одесса 1838).

The establishment of special administration of city Ismail and its role in the evolution of commercial bourgeoisie (1830-1853)

Abstract

In the present article, based on unpublished archival documents and those published, it is shown that after the annexation of Bessarabia to Russia in order to confirm the strategic and commercial importance of the port Ismail in the Danube and Black Sea and employment of province through the Danube ports in European maritime trade, according to Senate decree of September 26th 1830, the Special Administration of city Ismail was established. It included the cities of Reni and Kiliya, localities Cugurlui, Sofian, Brosaca, Hadji-Kurdish, Hasan-Spaga, Câsla, Muravleovka, Cimașir, Vylkove. Commanders of Ismail and Kilya fortresses and the Danube fleet commander were subject to the head of the Special Administration, but border service and the quarantine remained in the responsibility of the military governor. In the district which was under his subordination, the head of the Special Administration of the city Ismail was administrating the police and quarantine service, based on those provisions and instructions issued to heads of special administration of Odessa, Taganrog and Feodosia cities, being directly

subordinate to the General Governor of Novorosia and Bessarabia. Customs Service in the Special Administration of the city Ismail remained under the control of imperial institutions.

Ismail county is changing its name to County Leova, to which were passed from the Bender Land, the Leova fair, 3 settlements of state and 28 landlord settlements. From Ismail to fair of Leova the County Court, Local Court, Treasury County, Prosecutor and Engineer Land were transferred and a city magistrate was established. For maintenance of Special Administration of the city Ismail and chancery annually were allocated 3100 silver roubles.

General S.A. Tucikov was named the Head of the Special Administration of the Ismail city by the Senate decision of 27 September 1830, confirmed by emperor on 27 December 1830. On January 13 1831 S.A. Tucikov informs I.M. Sorokunski, General Governor of Novorosia and Bessarabia on this imperial decision. On January 31 1831 Regional Administration of Bessarabia discusses the modalities of institution of the Special Administration of the Ismail city. On 13 May 1831 Regional Administration of Bessarabia transmits to the general S.A. Tucikov all the attributions referring to the Special Administrative Ismail city.

Analysis of unpublished archival sources and specialized publications allows us to ascertain that special administrations created favourable conditions for business activity of commercial bourgeoisie. At the same time the special administrations was an attempted to extend the autonomy of urban municipalities to regional and central bodies of power, without carrying out a reform in this respect. This allowed the abolition of function at any time to regain authority over municipal finances. In other words, the establishment of special government was a temporary way to facilitate the development of cities-ports on the Black Sea and Azov Sea, without touching the bankrupt system Russian city found itself in first half of 19th century.

In 1857, with the passage of territory in southern Bessarabia to the Principality of Moldova, Special Administrative Ismail city ceased to exist.

Учреждение Измаильского градоначальства и его роль в эволюции торговой буржуазии Бессарабии (1830-1853)

Резюме

В данной статье, на основе неопубликованных архивных источников показано, что после аннексии Бессарабии Россией, в целях установления стратегической и торговой значимости Измаильского порта в зоне Дуная и Черного моря и подключения провинции, через посредством дунайских портов, к европейской морской торговле, указом Сената от 26 сентября 1830 г. было образовано Измаильское градоначальство. В него вошли города Рени и Килия, селения Кугурлуй, Софьяны, Бросака, Хаджи-Курда, Гассан-Спаг, Кышлица, Муравлевка, Чимашир и Вылков. Относительно кордонной службы и кордонной карантинной стражи, Измаильскому градоначальнику подчинялись коменданты Измаильской и Килииской крепостей и комендант дунайской флотилии, пограничная и карантинная службы оставались в подчинение военного губернатора. Измаильский градоначальник во вверенном ему округе управлял полицейской и карантинной службой, на основании постановлений и инструкций, специально принятых для градоначальников Одесского, Таганрогского и Феодосийского градоначальств, будучи непосредственно подчиненным Новороссийскому и Бессарабскому генерал-губернатору. Таможенная служба, в рамках Измаильского градоначальства, оставалась в подчинении имперских институтов.

Измаильский уезд был переименован в Леовский, к которому перешли местечко Леова, 3 казенные селения и 28 владельческих сел Бендерского уезда. Из Измаила в Леово, были переведены уездные и земские суды, уездное казначейства, прокурор и землемер и была образована городская магистратура. На содержание Измаильского градоначальства и его канцелярии ежегодно выделялось 3100 руб. серебром.

По предложению Сената от 27 сентября 1830 г. и по имперскому указу от 27 декабря 1830 на пост Измаильского градоначальника был назначен генерал С.А. Тучков. 13 января 1831 г. С.А. Тучков уведомляет о данном имперском решении Новороссийского и Бессарабского генерал-губернатора А.И. Сорокунского. 31 января 1831 г. областная администрация Бессарабии обсуждает способ установления специального администрирования города Измаила. Уже 13 мая 1831 г. областная администрация Бессарабии подтверждает генералу С.А. Тучкову все полномочия относящиеся к Измаильскому градоначальству.

Анализ неопубликованных архивных источников и специальных публикаций позволяет считать, что специальное администрирование создавало превосходные условия для деятельности торговой буржуазии. В то же время создание специальных градоначальств представляло попытки расширить автономию городских муниципалитетов перед органами региональной и центральной власти, не проводя определенных реформ. Это позволяло упразднить их функции в любой момент для того, чтобы уменьшить их влияние на городские финансы. Другими словами, установление градоначальств представляло собой временное уступку

для развития городов-портов Черного и Азовского моря, не затрагивая ту затруднительного положения в котором оказался русский город в первой половине XIX в.

В 1857 г., с переходом территорий юга Бессарабии в состав Молдавского Княжества, Измаильское градоначальство прекратило свое существование.

03.03.2010

Dr. hab. Valentin Tomuleț, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici 60, MD-2009, Chișinău, Republica Moldova.